

GUIA BÀSICA DE CITACIÓ I BIBLIOGRAFIA

Tot treball acadèmic o creatiu necessita d'eines per citar i referenciar aquelles fonts d'informació externes que s'hagin utilitzat. En aquest sentit, ocultar o apropiari-se d'idees o de fragments de text d'altres autors suposa plagi i un incompliment en la propietat intel·lectual. La citació es pot fer de dues maneres: copiant de manera explícita les idees d'un autor –situant aquest text entre “ ” [cursiva només si el text és una llengua diferent al vostre escrit en català o castellà]– o fent-hi referència amb les nostres pròpies paraules. En ambdós casos caldrà explicar al lector la font originària de la idea: mitjançant la citació enmig del text i una bibliografia final que resumeixi tots els referents emprats.

Existeixen diferents models de citació segons les àrees de coneixement o els criteris editorials establerts per revistes, congressos, universitats, etc. En aquest document trobareu una guia bàsica per citar seguint un model de caràcter multidisciplinar, la Norma ISO 690, o un molt comú de l'àrea d'Arts i Humanitats, el Harvard citation style. Sigui quin sigui el model triat, el més important és la constància i coherència del seu ús al llarg del text. És per això que resulta molt important reflexionar de manera prèvia sobre les necessitats del vostre escrit i quin model us anirà millor, segons els seus punts forts i febles, i que trobareu explicats a continuació.

NORMA ISO 690 (INTERNATIONAL STANDARD ORGANIZATION)

La Norma ISO és un model multidisciplinar de citació que es caracteritza per ser utilitzat mitjançant notes a peu de pàgina. És adequat per aquells textos en què no volgueu interrompre el vostre escrit, tot situant les referències a la part inferior de la pàgina. Igualment, permet fer citacions més completes i complexes, donant millor resposta a la realitat teòrica de l'Àrea d'Arts i Humanitats. No obstant això, és un model més complex que el Harvard i pot interrompre el vostre procés d'escriptura o resultar una mica feixuc.

HARVARD CITATION STYLE

Aquest és un model originari del món científic, actualment de gran acceptació a l'Àrea d'Arts i Humanitats. Es caracteritza per la seva practicitat i rapidesa, ja que consisteix en breus referències entre parèntesi enmig del text i que es veuen complementades amb una sola bibliografia final. Igualment, permet separar les cites bibliogràfiques –situades entre text– amb les ampliacions o especificacions que volgueu fer utilitzant les notes a peu de pàgina. El seu inconvenient és que tal brevetat –pròpia de les ciències– pot impedir unes cites més complexes i completes, pròpies de la naturalesa de l'Àrea de les arts i les humanitats.

ARTICLE EN PAPER	ANTICH, Xavier. Primo Levi i la qüestió del testimoni. La primavera insuportable. <i>L'Avenç</i> . 2003, n° 280, p. 43-50. *El títol de l'article va amb lletra rodona i el títol de la revista amb cursiva.
ARTICLE EN FORMAT ELECTRÒNIC	STEVENS, Martijn. Conformarse con la nada. La materialización de lo digital. <i>Art-nodes</i> [en línia]. 2012, n° 12, p. 48-53. [consultat: 10 setembre 2015]. *Especificar que es troba en línia i la data de consulta.
LLIBRE	MUNARI, Bruno. <i>¿Cómo nacen los objetos?. Apuntes para una metodología proyectual</i> . 16ª ed. Barcelona: Gustavo Gili, 2015. *Si el llibre pertany a edicions posteriors a la primera edició, cal especificar-ho. Una altra opció és posar l'any original entre parèntesi, enlloc de l'edició: 2015 (1981)
CAPÍTOL DE LLIBRE	BUTLER, Judith. What Is Critique: An Essay on Foucault's Virtue. INGRAM, David (ed.). <i>The Political: Readings in Continental Philosophy</i> . London: Basil Blackwell, 2002, p. 212-229. *Especificar sempre les pàgines d'aquell capítol.
LLIBRE EN FORMAT ELECTRÒNIC	BLASCO, Selina (ed.). <i>Investigación artística y universidad: materiales para un debate</i> [Recurs electrònic]. Madrid: Ediciones asimétricas, 2013 [consultat: 15 setembre 2015]. Disponible a internet: http://www.museoreinasofia.es/sites/default/files/banner/descargas/investigacionartisticauniversidad_vvaa.pdf
BASE DE DADES	Arxiu Artistes [en línia]. [Barcelona]: Institut Ramon Llull, [s/d]. [consultat: 3 octubre 2014]. Disponible a internet: http://www.arxiuartistes.cat .
PÀGINA WEB, BLOG, ET.C	<i>Monográfica.org</i> [en línia] [consultat: 20 setembre 2015]. Disponible a internet: http://www.monografica.org
FILMS, ENREGISTRAMENT VÍDEO, SONOR, ETC.	ÁLVAREZ, Mercedes. <i>El cielo gira</i> [DVD]. 2004. *Si és un enregistrament vídeo, sonor, etc. cal especificar-ho entre els []
ENTREVISTA	PALMELL, Joan. La professió de fotògraf en l'actualitat [entrevista]. Entrevista realitzada per: Mercè Ortigosa. 30 octubre 2015. Comunicació personal.
CORREU ELECTRÒNIC	ALMIRALL, Gemma. Re: Citar recursos electrònics [Correu electrònic]. Barcelona: 23 setembre 2015; 15:25:12 p.m. Enviat a graduatumassana@escolamassana.es [consultat: 2 octubre 2015]. Comunicació personal. *Si és un Missatge de Facebook, s'especifica així enlloc de Correu electrònic. El mateix si es tracta d'una trucada telefònica o d'un tuit de Twitter.
OBRA D'ART, DISSENY, PEÇA, ETC. D'UN AUTOR	RAND, Paul. <i>Eye Bee M</i> . 1981. *Si es tracta d'un col·lectiu, es posa el nom d'aquest en majúscules (com si fos un cognom).

GUIA BÀSICA DE CITACIÓ I BIBLIOGRAFIA. NORMA ISO 690

CITES

Les referències es citen utilitzant notes a peu de pàgina i al final es resumeix tota la bibliografia per ordre alfabètic.

AUTORS

Fins a 3 autors: separació per punt i coma (;). Més de 3 autors: anotar el primer autor i afegir l'abreviatura et al. . També es pot usar: "i altres" o, en anglès, "and others". Es consideren autors els coordinadors, editors, etc. si n'hi ha: cal afegir l'abreviatura corresponent: ed., coord.

Els noms de les persones es poden abreviar amb la lletra inicial: ANTICH, X. [enlloc de Xavier].

En el cas d'obres anònimes, la referència es comença directament pel títol.

RETALLAR FRAGMENTS DE TEXT

Podeu ometre part del text originari d'una cita sempre i quan indiqueu l'absència amb la forma: [...]

ABREVIACIONS

Quan ja s'ha citat prèviament una referència a les notes de peu de pàgina, no cal repetir la cita completa. Es fa servir COGNOM: op. cit., any, pàgina. Per exemple: BUTLER: op. cit, 2002, p. 220. Si es tracta d'un article: art. cit. Si la cita és igual –pàgina inclosa!– que just la cita precedent, aleshores només l'abreviació: Ibid. Si es tracta de la mateixa referència però una pàgina diferent: Id.

Si voleu convidar al lector a llegir una referència pròxima a allò que esteu comentant poseu, de manera precedent a la cita: vid. (que vol dir "vegeu").

AFEGIR OBSERVACIONS ENMIG D'UNA CITA

És possible incloure especificacions pròpies enmig d'una cita, sempre i quan es faci utilitzant els claudàtors [] per emmarcar-les.

FALTEN ALGUNES DADES

Si el document no compta amb una data concreta de publicació, es pot aproximar una: ca. 2013 o ometre-la amb un [s/d]. El mateix si no se sap el lloc d'edició [s/l].

—

TEXT D'EXEMPLE:

Un dels grans debats teòrics entorn a la fotografia ha estat, i segueix vigent a l'actualitat, el seu estatus de veritat o la seva pertinença a conceptes com memòria, prova o ficció. Des que Roland Barthes va definir l'essència de la fotografia com "el esto ha sido",¹ nombrosos autors s'han posicionat a favor, en contra, o en una posició intermitja de discussió. Segueixen la seva estela aquells teòrics que com Rosalind Krauss defensen la noció d'índex del dispositiu fotogràfic, situant-lo fora del relat clàssic de la Història de l'Art,² mentre que teòrics anglesos com John Tagg estableixen que el "peso de la representación" recau no en el dispositiu –que careix d'identitat pròpia– sinó en la institució que es troba darrera i l'executa, com poden ser els entes estatals de la policia, l'hospital i l'escola que, per la seva condició de garants del benestar comú, se'ls suposa inherents els valors d'objectivitat i certesa.³ Una de les aportacions més bel·ligerant és la del nord-americà James Elkins i el seu treball *What Photography Is*, una contra-lectura de l'obra barthesiana. Enfront al nostàlgic "esto ha sido", Elkins afirma que "*Photography can be compared [...] to that selenite window. It promises a view of the world, but it gives us a flattened object in which wrecked reminders of the world are lodged [...] As an individual photograph, the selenite window is a good but imperfect model of imperfect visibility*".⁴ En una posició intermitja cal citar a Geoffrey Batchen que defensa que la pròpia paraula foto[llum/natura]-grafia[escriptura/cultura] ens recorda que el dispositiu no és només ni un llenguatge autònom i independent ni tampoc només el resultat d'una manipulació contextual: és la conseqüència d'entrecruar autonomia físico-química amb una cultura que l'activa.⁵

¹ BARTHES, Roland. *La Cámara lúcida*. Barcelona: Paidós, 2006 (1980).

² KRAUSS, Rosalind. *Lo fotográfico: por una teoría de los desplazamientos*. Barcelona: Gustavo Gili, 2002 (1990).

³ TAGG, John. *El peso de la representación. Ensayos sobre fotografías e historias*. Barcelona: Gustavo Gili, 2005 (1988). La seva tesi es basa en el treball de Michel Foucault. El propi Tagg afirma: "Un elemento crucial para el desarrollo de esta temática ha sido el rechazo de Foucault de la idea de que conocimiento y poder son en cierto modo contrapuestos, antitéticos o incluso separables [...]. No existe relación de poder sin la correlativa constitución de un campo de conocimiento, ni conocimiento alguno que no presuponga y constituya, al mismo tiempo, relaciones de poder". Id., p. 16. Per a una versió més actualitzada de les idees de Tagg vid. TAGG, John. *The Disciplinary Frame: Photographic Truths and the Capture of Meaning*. Minnesota: University of Minnesota Press, 2009.

⁴ ELKINS, James. *What Photography Is*. London: New York: Routledge, 2012, p. 17, 28.

⁵ BATCHEN, Geoffrey. *Arder en deseos: la concepción de la fotografía*. Barcelona: Gustavo Gili, 2004 (1999).

GUIA BÀSICA DE CITACIÓ I BIBLIOGRAFIA. HARVARD CITATION STYLE

* Vegeu la guia completa a: <http://libweb.anglia.ac.uk/referencing/harvard.htm>

ARTICLE EN PAPER	Antich, X. (2003). Primo Levi i la qüestió del testimoni. La primavera insuportable. <i>L'Avenç</i> (280), pp. 43-50.
ARTICLE EN FORMAT ELECTRÒNIC	Stevens, M. (2012). Conformarse con la nada. La materialización de lo digital. <i>Artnodes</i> [en línia] (12). pp. 48-53. URL: http://www.raco.cat/index.php/Artnodes/article/viewFile/263143/350592 [consultat: 10 setembre 2015].
LLIBRE	Munari, B. (2015). <i>¿Cómo nacen los objetos?. Apuntes para una metodología proyectual</i> . 16ª ed. Barcelona: Gustavo Gili.
CAPÍTOL DE LLIBRE	Butler, J. (2002). What Is Critique: An Essay on Foucault's Virtue. A: D. Ingram, ed. <i>The Political: Readings in Continental Philosophy</i> . London: Basil Blackwell, pp. 212-229. *Si es cita un pròleg s'utilitza aquest mateix mètode
LLIBRE EN FORMAT ELECTRÒNIC	Blasco, S., ed. (2013). <i>Investigación artística y universidad: materiales para un debate</i> [Recurs electrònic]. Madrid: Ediciones asimétricas. URL: http://www.museoreinasofia.es/sites/default/files/banner/descargas/investigacionartisticauniversidad_vvaa.pdf [consultat: 15 setembre 2015].
BASE DE DADES	Arxiu Artistes [en línia]. [Barcelona]: Institut Ramon Llull. URL: http://www.arxiuartistes.cat [consultat: 3 octubre 2015]
PÀGINA WEB, BLOG, ETC	<i>monografica.org</i> . 2010. [en línia] [consultat: 20 setembre 2015]. URL: http://www.monografica.org
FILMS, ENREGISTRAMENT VÍDEO, SONOR, ETC.	<i>El cielo gira</i> [DVD]. (2004). M., Álvarez, dir. *Si és un enregistrament vídeo, sonor, etc. cal especificar-ho entre els []
ENTREVISTA	Palmell, J. (2015). Entrevistat per Mercè Ortigosa, comunicació personal, 30 octubre.
CORREU ELECTRÒNIC	Almirall, G. (g.almirall@yahoo.es), 23 setembre 2015. Re: Citar recursos electrònics. E-mail enviat a Coordinació Grau en Arts i Disseny (artsidisseny@escolamassana.cat) *Un twitter: Almirall, G. (23/10 2015) <i>Citant recursos</i> [Twitter, en línia]. URL: http://twitter.com/galmirall.html [consultat: 24 setembre 2015]. *Sempre que es pugui fer referència a una URL cal facilitar la informació.
OBRA D'ART, DISSENY, PEÇA, ETC. D'UN AUTOR	Rand, P. (1981). <i>Eye Bee M</i> .

GUIA BÀSICA DE CITACIÓ I BIBLIOGRAFIA. HARVARD CITATION STYLE

* Vegeu la guia completa a: <http://libweb.anglia.ac.uk/referencing/harvard.htm>

CITES

Les referències es fan enmig del text utilitzant parèntesi dins del qual s'especifica nom, any: pàgina, si s'escau. Per exemple: “algunes investigacions recents (Blasco, 2013) s’han preguntat pel rol de la institució universitària en la recerca artística” o “Judith Butler (2002: 215-216) recupera el concepte de pensament crític de Foucault”. Les dades s’inclouen o no dins del parèntesi segons si prèviament n’heu fet referència al text.

La cita completa –tal i com surt al quadre esquema– només s'utilitza en la bibliografia final per ordre alfabètic, que serveix de guia de totes les cites fetes al llarg del text. En aquest sentit, les notes a peu de pàgina queden reservades per les observacions o aclariments que volgueu fer en relació al tema que estigueu tractant en aquell moment, però no per a referències bibliogràfiques.

RETALLAR FRAGMENTS DE TEXT

Podeu ometre part del text originari d’una cita sempre i quan indiqueu l’absència amb la forma: [...]

AUTORS

Si dins-text voleu citar diversos autors en relació a una idea: (Foucault, 1975; Tagg, 2005 [1988]). O un mateix autor, diverses obres: (Foucault, 1975, 2008).

Si una mateixa referència té diversos autors:

Fins a 3 autors: (Bourdieu i Passeron, 1964) –si el text és en castellà y i si és en anglès and o &.

Més de 3 autors: (Foster et al., 2006)

Es consideren autors els coordinadors, editors, etc. si n’hi ha: cal afegir l’abreviatura corresponent: ed., coord.

Si la referència no té autor, s'utilitza el títol en cursiva (*Tratado histórico práctico del Daguerrotipo*, 1839).

FALTEN ALGUNES DADES

Si no se sap la data es pot fer servir l’expressió “no data” amb l’abreviació: n.d.

En el sistema autor-any no cal emprar les abreviacions op. cit., ibid., etc. perquè la voluntat és netejar, separar i sintetitzar al màxim la citació.

UN MATEIX AUTOR, AMB OBRES EN UN MATEIX ANY

El sistema Harvard es basa en la relació autor-any, però en cas de repetició d’any per a referències diferents d’un mateix autor podem utilitzar les lletres per marcar la distinció. Per exemple: (Sennett, 1970a, 1970b). I a la bibliografia final:

Sennett, R. (1970a). *Families Against the City: Middle Class Homes of Industrial Chicago*, 1872-1890. Cambridge: Harvard University Press.

Sennett, R. (1970b). *The Uses of Disorder: Personal Identity & City Life*. New York: Knopf.

—

TEXT D’EXEMPLE:

Un dels grans debats teòrics entorn a la fotografia ha estat, i segueix vigent a l’actualitat, el seu estatus de veritat o la seva pertinença a conceptes com memòria, prova o ficció. Des que Roland Barthes ([1980] 2006) va definir l’essència de la fotografia com “el esto ha sido”, nombrosos autors s’han posicionat a favor, en contra, o en una posició intermitja de discussió. Segueixen la seva estela aquells teòrics que com Rosalind Krauss ([1988] 2002) defensen la noció d’índex del dispositiu fotogràfic, situant-lo fora del relat clàssic de la Història de l’Art, mentre que teòrics anglesos com John Tagg ([1988] 2005) estableixen que el “peso de la representación” recau no en el dispositiu –que careix d’identitat pròpia– sinó en la institució que es troba darrera i l’executa, com poden ser els entes estatals de la policia, l’hospital i l’escola que, per la seva condició de garants del benestar comú, se’ls suposa inherents els valors d’objectivitat i certesa.⁶ Una de les aportacions més bel·ligerant és la del nord-americà James Elkins i el seu treball *What Photography Is* (2012), una contra-lectura de l’obra barthesiana. Enfront al nostàlgic “esto ha sido”, Elkins afirma que “*Photography can be compared [...] to that selenite window. It promises a view of the world, but it gives us a flattened object in which wrecked reminders of the world are lodged [...]* As an individual photograph, the selenite window is a good but imperfect model of imperfect visibility” (Elkins, 2012: 17, 28). En una posició intermitja cal citar a Geoffrey Batchen ([1999] 2004) que defensa que la pròpia paraula foto[llum/natura]-grafia[escriptura/cultura] ens recorda que el dispositiu no és només ni un llenguatge autònom i independent ni tampoc només el resultat d’una manipulació contextual: és la conseqüència d’entrecreuar autonomia físico-química amb una cultura que l’activa.

⁶ La seva tesi es basa en el treball de Michel Foucault. El propi Tagg afirma: “Un elemento crucial para el desarrollo de esta temática ha sido el rechazo de Foucault de la idea de que conocimiento y poder son en cierto modo contrapuestos, antitéticos o incluso separables [...]. No existe relación de poder sin la correlativa constitución de un campo de conocimiento, ni conocimiento alguno que no presuponga y constituya, al mismo tiempo, relaciones de poder”. (Tagg, [1988] 2005: 16). Per a una versió més actualitzada de les idees de Tagg vegeu el seu treball *The Disciplinary Frame: Photographic Truths and the Capture of Meaning* (2009).